

Hantering av utmanande beteenden i skolan

En handbok om metoder och förhållningssätt i konflikthantering

Ida Engström

Lärdomsprov

Socionom

2023

Lärdomsprov

Ida Engström

Hantering av utmanande beteenden i skolan – en handbok om metoder och förhållningssätt i konflikthantering

Yrkeshögskolan Arcada: Socionom, 2023

Handledare (Arcada): Petra Ekman & Åsa Rosengren

Identifikationsnummer:

8896

Uppdragsgivare:

Esbo stads svenska bildningstjänster

Sammandrag:

Problembeteende är en del av vardagen i skolan. Vissa barn utmanar sin omgivning med sitt störande beteende. Samtidigt som dessa barn utmanar vuxna i sin omgivning så är de även mer beroende av hjälp och förståelse än vad andra barn är. Att vuxna i skolan förstår dessa barns motsägelsefulla beteende och ser sin roll för dem är viktigt för dessa barns framtid och utveckling. Syftet med det här examensarbetet blir därmed att skapa en handbok som riktar sig till vuxna som arbetar med barn i lågstadiet. Målet är att belysa det socialpedagogiska och salutogena förhållningssättet i arbetet med barn med utmanande beteenden i lågstadiet. Produkten ska bidra med kunskap samt väcka empati och engagemang hos vuxna i skolan att arbeta med utmanande beteenden på ett målinriktat, resursförstärkande och delaktighetsfrämjande sätt. Detta är ett verksamhetsinriktat arbete med produktutveckling som metod. För beskrivningen av utvecklingsprocessen har Salonens (2013) modell för produktutveckling använts. Produkten är en 37 sidor lång handbok vid namnet *Hantering av utmanande beteenden i skolan – En handbok om metoder och förhållningssätt i konflikthantering*. Handboken riktar sig till alla professionella i skolan, och innehåller information om ett lågaffektivt och autonomistödande förhållningssätt, hante-rings-, utvärderings och förändringsmetoder samt förebyggande metoder.

Nyckelord:

Utmanande beteende, problembeteende, konflikthantering, förhållningssätt, produktutveckling, skola

Degree Thesis

Ida Engström

Dealing with challenging behavior in school – a handbook on methods and approaches in conflict management

Arcada University of Applied Sciences: Social Services, 2023

Supervisors (Arcada): Petra Ekman & Åsa Rosengren

Identification number:

8896

Commissioned by:

Esbo stads svenska bildningstjänster

Abstract:

Problem behavior is a part of everyday life at school. Some children challenge their surroundings with their disruptive behavior. Whilst these children challenge adults in their environment, they are also more dependent on help and understanding than others are. The fact that adults in school understand the contradictory behaviour of these children and see their role in helping them is important for the future and development of these children. The purpose of this thesis is therefore to create a handbook for adults who work with children in primary school. The goal is to highlight the social-pedagogical and salutogenic approach in the work with children with challenging behaviours in primary school. The product should contribute to knowledge and arouse empathy and commitment among adults in school to work with challenging behaviours in a goal-oriented, resource-enhancing and participation-promoting way. This is a business-oriented degree project with product development as a method. For the description of the development process, Salonen's (2013) model for product development has been used. The product is a 37-page long handbook called *Dealing with challenging behavior in school – a handbook on methods and approaches in conflict management*. The handbook is aimed for all professionals in the school and contains information about a low-affective and autonomy-supportive approach, management-, evaluation- and change methods as well as prevention methods.

Keywords:

Challenging behavior, problem behavior, conflict management, approach, product development, school

Opinnäyte

Ida Engström

Haastavan käyttäytymisen käsitteleminen koulussa – käsikirja konfliktihallinnan menetelmistä ja lähestymistavoista

Ammattikorkeakoulu Arcada: Sosiaali- ja terveys, 2023

Ohjaajat (Arcada): Petra Ekman & Åsa Rosengren

Tunnistenumero:

8896

Toimeksiantaja:

Esbo stads svenska bildningstjänster

Tiivistelmä:

Ongelmakäyttäytyminen on osa koulun arkea. Jotkut lapset haastavat ympäristönsä häiritseväällä käytöksellään. Samalla kun nämä lapset haastavat aikuisia ympäristössään, he ovat myös muita lapsia riippuvaisempia aikuisten avun ja ymmärryksen suhteen. Näiden lasten tulevaisuuden ja kehityksen kannalta on tärkeää, että koulun aikuiset ymmärtävät lasten ristiriitaisen käytöksen ja että he ymmärtävät oman roolinsa, miten auttaa lasta. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on siis luoda käsikirja, joka on suunnattu alakouluikäisten lasten kanssa työskenteleville aikuisille. Tavoitteena on nostaa esille sosiaalipedagogista ja salutogeenistä lähestymistapaa työskentelyssä haastavan käytöksen omaavien lasten kanssa ala-asteella. Tuotteen tulee antaa tietoa ja herättää empatiaa ja sitoutumista koulun aikuisten keskuudessa työskennellä haastavien käyttäytymismallien kanssa tavoitteellisesti, resursseja vavistavalla ja osallistumista edistävällä tavalla. Tämä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka menetelmänä on tuotekehitys. Kehitysprosessin kuvauksessa on käytetty Salosen (2013) tuotekehityksen mallia. Tuote on 37-sivuinen käsikirja nimeltään *Haastavan käyttäytymisen käsitteleminen koulussa – Käsikirja konfliktienhallinnan menetelmistä ja lähestymistavoista*. Käsikirja on suunnattu kaikille koulun ammattilaisille ja sisältää tietoa vähäeleisestä ja autonomiaa tukevasta lähestymistavasta, hallinta-, arviointi- ja muutosmenetelmistä sekä ehkäisymenetelmistä.

Avainsanat:

Haastava käyttäytyminen, ongelmakäyttäytyminen, konfliktien hallinta, lähestymistapa, tuotekehitys, koulu

Innehåll

1	Inledning	4
2	Bakgrund	5
2.1	Vad är problembeteende?	5
2.2	Hur förstås och hanteras beteendeproblem vanligen?	7
2.3	Lagstiftning och styrdokument	8
3	Forskning och tidigare projekt	9
3.1	Interventioner inom området	9
3.2	Lärares upplevelser av hantering av beteendeproblem	14
4	Syfte och målsättning	14
5	Teoretisk referensram	15
5.1	Känsla av sammanhang (SOC)	15
5.2	Ett salutogent ledarskap och förhållningssätt	16
5.3	Socialpedagogiskt förhållningssätt	18
6	Metodbeskrivning och arbetsprocess	19
6.1	Startskedet	21
6.2	Planeringsskedet	21
6.3	Inledningsskedet	22
6.4	Bearbetningsskedet	23
6.5	Granskningsskedet	23
6.6	Slutskedet	24
6.7	Färdig produkt	24
6.8	Etiska aspekter	24
7	Produkt	25
7.1	Inledning	25
7.2	Förhållningssätt	26
7.3	Hantera, utvärdera, förändra	27
7.4	Förebyggande metoder	28
8	Diskussion	29
8.1	Metod	29
8.2	Arbetsprocess	30
8.3	Produkt	31

Källor	33
--------------	----

1 Inledning

I skolan ligger fokus oftast på undervisningen. Beteendeproblem blir därför något som stör undervisningen och hindrar läraren från att göra sitt arbete. Det är inte helt ovanligt att man anser att någon annan borde ta ansvar för beteendet, såsom eleven själv som borde bete sig, elevens föräldrar som borde se till att eleven uppför sig eller rektorn och politikerna, som borde se till att elever som inte kan uppföra sig inte går i vanliga klasser. Att placera ansvaret utanför sig själv är tyvärr sällan till någon nytta, utan ökar snarare känslan av maktlöshet hos läraren. När det gäller att få bukt med beteendeproblem är en vanlig lösning att säga till eleven på skarpa, vilket sällan ger det önskade resultatet eftersom det snarare ökar motsatsförhållandet mellan eleven och läraren. Enligt psykolog Bo Hejlskov Elvén finns det en fara med att hantera beteendeproblem "så gott man kan", utan att egentligen veta hur man *borde* agera. Risken är att vi då tar till metoder som inte fungerar, och snarare förvärrar situationen. Forskning har visat att om man vill få bukt med elevers beteendeproblem så bör man börja med att förändra sitt eget sätt att tänka och agera. (Hejlskov Elvén 2020 s. 10–11)

Hejlskov Elvén (2020 s. 59) menar att vuxna ofta tycker att det är lätt att ta ansvar om de vet hur de ska agera, det vill säga när de har en metod att arbeta efter. Ibland hamnar man i situationer där ens metoder inte räcker till och då har man en tendens att lägga över ansvaret på någon annan, till exempel genom att bestraffa eller skälla ut eleven. Hejlskov Elvén (2016 s. 36) skriver även att bestraffningar inte alltid uppfyller den funktion som de är avsedda att uppfylla. Bestraffningar medför till exempel en risk för att eleven känner sig orättvist behandlad, vilket innebär att den pedagogiska alliansen mellan läraren och eleven skadas.

Aila Karppinen och Pirjo Pihlava (2016 s. 117) framför hur de som skolpsykologer ser på beteendeproblem. De intresserar sig för vad som finns bakom det synliga beteendet, och ställer sig frågan "Vad försöker barnet berätta för oss med sitt beteende?" Jag tror att denna fråga är en viktig utgångspunkt både när det handlar om hantering och förhållningssätt gentemot beteendeproblem. Lärare träffar dagligen elever som med sitt beteende försvårar både sitt eget och andras skolarbete (Laajasalo 2016). Att hantera problembeteende är inte det lättaste, och många upplever det som utmanande. En del lärare känner att det kan vara svårt att skapa goda relationer till eleverna på grund av krävande och störande beteende (Aspfors 2012 s. 79–80).

Som socionomstuderande är jag intresserad av hur samarbetet mellan lärare och elev kan främjas, eftersom ett lyckat samarbete och en framgångsrik hantering av beteendeproblem

skulle främja lärarens ork i vardagen och även gynna den pedagogiska alliansen som är central för elevens inläring. I detta arbete riktas därför fokus mot nyttiga förhållningssätt och metoder som kan hjälpa vuxna i skolan att hantera beteendeproblem. Handboken kommer att genomsyras av ett salutogent och socialpedagogiskt perspektiv och fokusera på metoder och förhållningssätt som stödjer alla elever, såväl elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, inläringssvårigheter som elever utan sådana. I skolan arbetar det många olika yrkespersoner som kan ha nytta av ett socialpedagogiskt förhållningssätt, som till exempel lärare, studievägledare, skolhälsovårdare och skolkuratorer, skolutbildningsarbetare, samhällspedagoger och skolsockionomer. (Nivala & Ryyänen 2019 s. 239–243) Jag tänker att alla dessa professioner kan ha nytta av produkten som utvecklas i detta arbete. Produkten riktas därför till alla vuxna i skolan, inte enbart till lärarna. Produkten görs inom projektet Barns och ungas välbefinnande - Utmaningar, arbetssätt och professionell expertis med Esbo stads svenska bildningstjänster som beställare.

2 Bakgrund

Beteendeproblem är en del av vardagen i skolan. I detta kapitel diskuteras vad problembeteende egentligen är, hur det uppfattas av vuxna samt varför det är viktigt att ingripa. Här diskuteras även styrdokument och lagstiftning inom området. Innehållet i detta kapitel ligger som grund för utformningen av syftet och målsättningen för detta arbete.

2.1 Vad är problembeteende?

När det talas om barn med beteendeproblem handlar det om barn som upprepat beter sig på ett sätt som vuxna reagerar på, ofta med irritation eller frustration. Vissa beteenden kan göra den vuxna arg om hen anser att barnet beter sig otacksamt, provocerande eller hänsynslöst. Barnens beteende är dock inte bara ett problem för omgivningen utan kan även innebära problem för deras situation och framtid. Samtidigt som dessa barn utmanar vuxna i sin omgivning så är de även mer beroende av hjälp och förståelse än vad andra är. Att vuxna förstår dessa barns motsägelsefulla beteende och ser sin roll för dem är viktigt för dessa barns framtid och utveckling. (Kadesjö 2010 s. 9–11)

Beteendeproblem handlar alltså om beteendemönster som innebär att barnet upprepat bryter mot regler, förväntningar eller normer som finns i uppväxtmiljön. Beteendeproblem definieras ofta utgående ifrån den rådande sociala gemenskapens normer och värderingar. Ett beteende kan även uppfattas som problematiskt i en situation och som helt acceptabelt i en annan. Som pedagog är det även viktigt att fundera över hur man själv och

andra personer i omgivningen eventuellt kan ha bidragit till barnets beteende. (Kadesjö 2010 s.13)

Barn med beteendeproblem är ofta ledsna, otrygga, missnöjda och känner sig väldigt ofta missförstådda. De är ständigt beredda att möta en strid mot en oförstående omgivning och kämpar med att dölja sin rädsla eller osäkerhet. De söker sällan öppet efter hjälp, även fast de egentligen är just det de vill ha. De kan även ha svårt att se sin egen del i konflikter eller problem som uppstår. Det är vanligt att de lägger skulden på något i omgivningen, och hamnar även lätt i sådana interaktioner som stärker andras negativa förväntningar på dem. (Kadesjö 2010 s.13)

Följderna av beteendeproblem är många. Dessa barn syns, hörs, tar mycket plats och kräver den vuxnas uppmärksamhet. Den vuxna behöver dock även ingripa av andra mer långsiktiga skäl. Beteendemönstret kan resultera i en manifest problembild med ett antisocialt beteende i ung vuxen ålder eller andra psykiska problem, som till exempel ångest eller depression. Man behöver alltså använda sig av strategier med en mer långsiktig verkan än sådana som endast syftar till att i situationen få barnet att upphöra med sitt störande beteende. (Kadesjö 2010 s.14)

Det har genom åren använts många olika benämningar för barns beteendeproblem. Hejlskov Jørgensen (2009 s. 12–13) använder sig av benämningen problemskapande beteende, och definierar detta som ett beteende som skapar problem för personer i omgivningen. Han lägger särskild vikt vid att det är just omgivningens maktlöshet som definierar beteendet som problematiskt. Ansvar för problemet måste vara omgivningens, eftersom det är omgivningen som har problemet. Detta är viktigt eftersom den som har ansvar kan påverka.

Andra benämningar som används är till exempel externaliserade beteendeproblem, normbrytande beteende, socio-emotionella svårigheter, explosivt beteende, hyperaktivitetsyndrom och aggressivt-utagerande beteende. Benämningarna passar i olika sammanhang beroende på vilken delaspekt i barnets sätt att agera som man vill belysa. Benämningarna visar att det ofta handlar om barn som har svårt med känsloregleringen och sociala relationer, och många av dem har även ett utagerande beteende, vissa med aggressiva inslag. Problembeteende behöver dock inte heller alltid innebära utagerande beteende, utan kan även handla om barn som utmanar genom att till exempel ha koncentrationssvårigheter eller som med ord förstör för sin omgivning. (Kadesjö 2010 s.15)

Enligt Kadesjö (2010 s. 15–17) kan beteendeproblem innebära *beteenden som hindrar lärande och undervisning*, som till exempel att barnet lätt blir distraherat, är rastlöst, stökigt, motoriskt oroligt eller har svårt att koncentrera sig. Sådana här typer av beteenden stör

både andra elever och eleven själv. Beteendeproblem kan även innebära *fysiskt eller verbalt utagerande beteende*, som innebär att barnet snabbt blir argt, är uppkäftigt vid tillsägelser, protesterar mot vuxnas krav, ofta ger sig på andra fysiskt eller verbalt och lätt hamnar i bråk och slagsmål. *Antisocialt beteende eller normbrytande beteende* är en tredje typ av beteendeproblem, som karakteriseras av handlingar som tydligt bryter mot reglerna och normerna i en situation. Detta kan i praktiken innebära till exempel snatterier, skadegörelser, trakasserier eller våldsamheter.

Som tidigare nämndes väcker dessa typer av beteenden lätt irritation och frustration hos vuxna. Dessa barn är samtidigt i ett större behov av hjälp och behöver att vuxna förstår deras motsägelsefulla beteende. I detta arbete används olika benämningar av problembeteende, bland annat utmanande beteende, störande beteende, problemskapande beteende och beteendeproblem. Orsaken till att olika benämningar används är att de alla hämtar fram olika nyanser av fenomenet. Begreppet problemskapande beteende uppmärksammas i detta arbete eftersom det framhäver att ansvaret ligger hos omgivningen att åtgärda beteendet, det vill säga hjälpa barnet. Trots att olika benämningar används hänvisar dessa ändå till samma problemområde.

2.2 Hur förstås och hanteras beteendeproblem vanligen?

I skolan upplevs beteendeproblem ofta som att det är eleven som har problem, med i verkligheten är det ofta den vuxna som upplever att elevens beteende är ett problem. Eleven upplever själv sällan sitt beteende som ett problem, vilket gör att hen inte heller automatiskt har motivation att ändra sitt beteende. (Hejlskov Elvén 2020 s. 24) När det talas om problembeteende i skolan, så handlar det om vilka av barnen som har förutsättningar att klara kraven och vilka som inte har det. Både situationsbundna och individuella faktorer kan påverka varför en elev inte klarar av att svara på de krav som ställs på hen. Dessa faktorer kan till exempel vara elevens känsloregleringsförmåga, förmåga att kontrollera impulsivitet, förmåga att planera och förverkliga aktivitet, flexibilitet, begåvning, stresshantering, känsla av trygghet i klassen eller relationen till de vuxna i skolan. (Hejlskov Elvén 2016 s. 14–23)

Enligt Hejlskov Elvén (2016 s. 25–31) handlar elever på det sätt som verkar mest begripligt för dem i situationen. En vanlig åtgärd till problem i skolan är att sätta upp nya regler, men om dessa regler inte verkar begripliga för eleverna så kommer de också ha svårt att följa dem.

Vuxna tror ofta att det går att befalla ett stressat och upprört barn att lugna ner sig, men så enkelt är det inte. Upprörda barn klarar inte av att tänka normalt, och reagerar starkare på impulser än vad de annars skulle göra. Att höja rösten ger inte önskad effekt i en sådan situation. (Hejlskov Elvén s. 2016 s. 48) En elev måste ha självkontroll för att kunna samarbeta. (Hejlskov Elvén 2020 s. 79) Ett upprört barn kan behöva en vuxens hjälp att lugna ner sig. Att förflytta sig bort från situationen till en lugn plats kan hjälpa. Det är även bra att vänta med att tala med barnet tills det lugnat ner sig. (Karppinen & Pihlava 2016 s. 121) Enligt Hejlskov Elvén (2020 s. 84) gör en elev sitt bästa för att behålla självkontrollen, och en stor del av det som vuxna uppfattar som ett beteendeproblem är egentligen elevens strategier för att behålla självkontrollen. Om den vuxna då motarbetar elevens strategier resulterar det ofta i att beteendeproblemen blir allvarigare.

2.3 Lagstiftning och styrdokument

I grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen står det att varje lärare har ansvar för verksamheten, välbefinnandet och lärandet i klassen, att läraren med sina pedagogiska lösningar och sätt att handleda skall främja detta. Läraren skall även främja elevernas lärande, arbete och välbefinnande, värdesätta och bemöta varje elev rättvist samt upptäcka eventuella svårigheter i god tid och se till att eleven får den handledning och det stöd hen behöver. Genom att utveckla verksamheten, samarbetet och olika pedagogiska lösningar samt bygga upp en atmosfär som präglas av omsorg och förtroende skapas förutsättningar för arbetsro. (Utbildningsstyrelsen 2014)

Enligt lagen om grundläggande utbildning (628/1998) ska skolan i första hand använda sig av fostrande samtal och disciplinära åtgärder för att ta itu med elevers olämpliga beteenden. Disciplinära åtgärder innebär till exempel kvarsittning, skriftlig varning eller avstängning för viss tid. Användningen av dessa åtgärder ska grunda sig på objektiva, sakliga och allmänt godtagbara skäl. Följderna av likartade gärningar ska vara samma oberoende av gärningsman. Åtgärderna ska även stå i proportion till gärningen, elevens ålder och utvecklingsstadium. (Utbildningsstyrelsen 2014) Lagen om grundläggande utbildning definierar även tre nivåer av stöd som erbjuds av skolan, nämligen allmänt, förstärkt och särskilt stöd. I lagen definieras dock inte exakt vilket typ av beteendestöd som erbjuds på de olika nivåerna, utan det är upp till utbildningsanordnarna att definiera hurdan stöd de erbjuder inom dessa nivåer (Närhi et al. 2016 s. 186).

3 Forskning och tidigare projekt

I detta kapitel presenteras hur forskning som gjorts inom området. Här framkommer bland annat olika interventioner, metoder och förhållningssätt som enligt forskning visat sig vara effektiva i hanteringen av beteendeproblem.

3.1 Interventioner inom området

När det gäller att främja arbetsro i skolan har det visat sig att förebyggande åtgärder är mer effektiva än korrigerande åtgärder. De flesta interventioner med syftet att förebygga beteendeproblem baserar sig på tanken om att positiv feedback och positiv uppmärksamhet fungerar som en skyddsfaktor för barnet och förebygger beteendeproblemen. Centralt för interventionerna inom området är att skapa en positiv relation till barnet och försöka förbättra samarbetet mellan den vuxna och barnet. (Laajasalo 2016 s. 149)

I sin artikel lyfter Laajasalo fram två studier som har gjorts av Bradshaw (2010) och Mitchell och Bradshaw (2013), som visar att hantering av beteenden med hjälp av bestraffningar eller tillrättavisningar ökar beteendeproblemen. I stället leder ett målinriktat problemförebyggande tillvägagångssätt till en mer positiv skolatmosfär och bättre relation mellan eleven och läraren. Detta minskar även behovet av disciplinära åtgärder i vardagen. (Se Laajasalo 2016 s. 153)

Positiv beteendeförstärkning (Positive Behavior Support), alltså PBS eller SWPBIS (School Wide Positive Behavior Intervention) är en metod som har använts för att minska beteendeproblem och svårigheter med arbetsron i skolan. Målet med metoden är att hämta sådana inlärningspsykologiska arbetssätt till skolan, som enligt forskning har visat sig stödja elevernas prosociala beteende. Tanken är att man förstärker positivt beteende genom att uppmärksamma önskat beteende. Målet är att största delen av uppmärksamheten som riktas till eleverna är positiv. Kärnan för att lyckas är bland annat tydliga konkreta gemensamma regler, klart definierade följder då reglerna bryts, belöning av gynnsamt beteende, utvärdering av effekter samt ett aktivt lärande och övande av färdigheter. I Finland har denna metod studerats i Prokoulu-projektet (Laajasalo 2016 s. 153–154) och i Norge i PALS-projektet (Skolmodellen PALS 2022). När det gäller att förstärka positivt beteende hos barn är samarbetet mellan hemmet och skolan viktigt. Att använda PBS både hemma och i skolan främjar överensstämmelsen mellan barnets primära miljöer, vilket maximerar resultaten av PBS. (Garbacz 2019) Det finns även olika metoder som lärare kan använda sig av som är anpassade till SWPBIS, som till exempel The quiet classroom game eller The caterpillar game (Zoder-Martell et al. 2022).

Internationell forskning har även visat på vissa enkla arbetssätt för att minska beteendeproblem i klassen, som även är lätta för läraren att förverkliga i vardagen. Dessa är till exempel att föregå med gott exempel vad gäller positiv växelverkan och ett gott beteende, till exempel genom att lyssna, resonera och behandla varje elev med respekt, att se till att varje elev får mer positiv än negativ feedback, att vara konsekvent i beslut om följder gällande brott mot reglerna, att genast berömma önskvärt beteende samt att fundera över klassens regler och deras betydelse tillsammans med eleverna. (Laajasalo 2016 s. 155)

Dessa delar ingår även i program, som till exempel *The Incredible Years (De otroliga åren)* som är ett gruppbaserat program för barn med beteendeproblem och deras familjer. Programmet bygger på tanken om att oberoende hur ett beteendeproblem uppstår, så upprätthålls det i en krets av negativ interaktion med lärare, kamrater och föräldrar. Syftet är att förbättra interaktionen och göra den mer positiv. (Laajasalo 2016 s. 155–157)

I sin artikel framför Laajasalo även resultaten från en studie gjord av Somersalo (2002), som visar att en positiv atmosfär i klassen har visat sig öka elevernas psykiska välbefinnande och minska beteendeproblem (se Laajasalo 2016 s. 158). *GBG-programmet (The Good Behaviour Game)* utvecklades i USA med syftet att stärka klassandan, förbättra positiv social interaktion, utveckla elevernas självregleringsförmåga och minska aggressivt och störande beteende. Metoden går ut på att klassen utformar gemensamma regler, som eleverna i lag skall försöka hålla genom hela spelet. Om någon i laget bryter mot reglerna får laget en anmärkning. Målet är att lagen skall försöka få så få anmärkningar som möjligt (Zoder-Martell et al. 2022).

I Laajasalos artikel framförs även resultaten av en forskning gjord av Zins och Elias (2006), som visar att socioemotionella förmågor har visat sig vara sammankopplade med allmänt välmående, medan brist på dessa är sammankopplade med psykiska och sociala problem, såsom beteendestörningar och problem med skolgången (se Laajasalo 2016 s. 161). Speciellt i amerikanska skolor har det lyfts fram flera olika program för utvecklingen och förbättringen av socioemotionella färdigheter. Syftet med programmen är att utveckla interaktionsfärdigheter, förmågan att uttrycka och känna igen känslor, förmåga i beslutsfattande och kommunikation samt klassens och skolans atmosfär. Laajasalo hänvisar till en meta-analys gjord av Durlak et al. (2011), som visar att programmen inverkar positivt på elevernas socioemotionella färdigheter, såsom empati, igenkänning av känslor, stresshantering och problemlösning. Programmen har även visat sig ha en positiv inverkan på elevernas självbild, skolprestationer och beteendeproblem. *Friends* och *Askeleittain* är exempel på liknande program som vi använt oss av här i Finland. *Yhteispeli* är ett annat projekt vars syfte är att förbättra skolornas möjligheter att främja socioemotionella förmågor.

Projektet innehåller element av internationellt erkända och undersökta interventioner, såsom GBG-programmet och De otroliga åren, som har bearbetats om till verktyg som passar den finska skolvardagen. (Laajasalo 2016 s. 161–162)

Det finns många olika sätt att träna socioemotionella färdigheter med barn. Den vuxna kan till exempel organisera en trevlig omgivning för att stimulera social interaktion mellan barnen, använda interaktiva högläsningar eller olika SEL aktiviteter (Tussey et al. 2022). Exempel på SEL aktiviteter är känslotermometern, turväxlingsväskan eller Cool Kid. Att göra val är en annan SEL aktivitet som går ut på att den vuxna använder sig av en tavla med olika känslostationer, där varje barn får parkera sitt namn vid en viss station. Barnen får endast byta till stationer som enligt tavlan är lediga. Med hjälp av denna kan den vuxna träna barnens planeringsförmåga, förmåga att sätta mål, flexibilitet och träning av övergångar. (Jones et al. 2014)

En annan metod som syftar till att minska på störande beteenden i klassrummet och öka önskat beteende är beteendespecifikt beröm (BSP, Behavior-Specific Praise). Denna metod handlar om att man specificerar vad i elevens beteende som berömmet riktas till. Den vuxna behöver omedelbart och uttryckligen berömma det önskade beteendet för att öka sannolikheten att beteendet skall återkomma. (Simpson et al. 2020) I tabellen nedan återfinns en sammanfattning av ovan nämnda interventioner.

Tabell 1. Översikt av interventioner

Program	Syfte	Målgrupp	Programbeskrivning
School Wide Positive Behavior Intervention	Minska beteendeproblem och svårigheter med arbetsron i skolan	Alla elever i skolan	Förstärka positivt beteende genom att uppmärksamma gynnsamt beteende, tydliga konkreta gemensamma regler, klart definierade följder då reglerna bryts, belöning av gynnsamt beteende
The Incredible Years	Förbättra interaktionen mellan barnet och omgivningen och göra den mer positiv	Barn med beteendeproblem och deras familjer	Programmet bygger på tanken om att oberoende hur ett beteendeproblem uppstår, så upprätthålls det i en krets av negativ interaktion med lärare, kamrater och föräldrar. Programmet fokuserar på gränsättning, att kontrollera barnets beteende och empati för barnets beteende.

GBG-programmet	Stärka klassandan, förbättra positiv social interaktion, utveckla elevernas självregleringsförmåga och minska aggressivt och störande beteende	Alla elever i skolan/ klassen	Klassen utformar gemensamma regler, som eleverna i lag ska försöka hålla genom hela spelet.
Friends	Stärka barns och ungas självkänsla, självförtroende och självbild	Fun Friends: 4–8 åringar Friends för barn: 9–12 åringar Friends för ungdomar: 13–16 åringar Friends för vuxna: över 16 åringar	Programmet består av 12 träffar där man diskuterar tankemönster, känslor och problemlösning. Man tränar även på att hantera rädsla eller oro som kan uppstå i situationer i vardagen.
Askeleittain	Stödja barnets beredskap för skolan, självreglering, socioemotionella och sociala färdigheter	Barn i lekåldern, lågstadieåldern (3–7 år)	En pedagog arrangerar en gång per vecka korta lärostunder för barngrupper där man tränar på emotionella färdigheter och problemlösning. Föräldrarna får information om programmet och övningar som kan göras hemma.
Yhteispeli	Förbättra skolornas möjligheter att främja känslomässiga och sociala förmågor hos barnen	Barn i småbarns-pedagogiken, förskolan eller lågstadiet	Programmet innehåller konkreta arbetssätt för att stödja barns socioemotionella utveckling och öka välbefinnandet i skolgemenskapen.
PALS	Att skapa en trygg lärandemiljö som kännetecknas av positivt beteende, sociala färdigheter och tydliga förväntningar på kunskapsmål	Alla elever i skolan	Vid användningen av PALS läggs stor vikt vid att uppmuntra positivt beteende, ha bra rutiner i klassen och gemensamma utrymmen och skapa goda relationer till eleverna. På det här sättet strävar man efter att göra skolgemenskapen mer proaktiv och förebygga att problem och konflikter uppstår.
Socioemotionell inläring (SEL-aktiviteter)	Förbättra elevers socioemotionella färdigheter	Alla elever i skolan	Det finns många olika sätt att träna elevers socioemotionella färdigheter, till exempel med hjälp av känslotermometern, som innehåller siffrorna 1–5 och som barnen kan använda för att visa hur de känner. Denna tränar barnens för-

			måga att känna igen känslor, känsloreglering och positiv kommunikation.
The Caterpillar game	Att minska på elevers störande beteende genom beteendespecifikt beröm	Alla elever i klassen	En plansch med en larv hängs upp på väggen i klassrummet. Varje gång klassen betar sig på ett önskvärt sätt flyttar den vuxna en fjäril uppåt på larven och varje gång klassen inte betar sig önskvärt flyttas fjärilen neråt. Samtidigt ger den vuxna beteendespecifikt beröm.
BSP	Minska på störande beteenden i klassrummet och öka sannolikheten för ett specifikt och socialt lämpligt beteende	Alla elever i skolan	I stället för att använda sig av generellt beröm som till exempel "Duktigt!", så specificerar den vuxna vad i elevens beteende som hen gillade, till exempel "Du stod väldigt tyst och lugnt i kön, och höll fint din egen plats!"
The quiet classroom game	Öka engagerat arbete, minska störande beteende och minska på ljudnivån i klassen	Alla elever i skolan	Spelet går till så att läraren framför beteendeförväntningarna som gäller under spelets gång, och informerar eleverna om att de kan förtjäna en belöning om de uppfyller målet för bullernivån i klassen. Läraren ger beröm för önskvärt beteende och korrigering feedback för icke önskvärt beteende. Om målet för bullernivån nås får eleverna en belöning.

(Friends programmet u.å.; Laajasalo 2016; Askeleittain 2020; Kampman 2015; Skolmodellen PALS 2022; Zoder-Martell et al. 2022; Simpson et al. 2020; Tussey et al. 2022; Jones et al. 2014)

Läraren kan även förebygga problemskapande beteenden genom att arbeta för att skapa en socialt inkluderande miljö som integrerar barn med problemskapande beteende, att försäkra att de har möjlighet till ett rättvist och aktivt deltagande i sociala aktiviteter och genom att främja ömsesidiga och positiva relationer med klasskamrater och vuxna. När barnen är socialt inkluderade i klassen, kommer de även att ha möjlighet att utvecklas socialt, i stället för att flyttas från klassen på grund av deras problemskapande beteende. Detta är ett av de bästa sätten för läraren att stödja elever med problemskapande beteende. (McGuire & Meadan 2022)

3.2 Lärares upplevelser av hantering av beteendeproblem

Trots att forskning å ena sidan visar på en hel del interventioner inom området, så finns det även forskning som å andra sidan visar att många lärare upplever att de inte har tillräckliga metoder i hanteringen av konflikter och utmanande beteenden. Både klasslärare och speciallärare anser att de har för få medel att stödja elever med beteendeproblem och anser att de behöver ytterligare information om metoder för att stödja elever med beteendeproblem i skolan (Talvinen & Tiihonen 2019). Forskning visar även på att nytutexaminerade lärare upplever konflikthantering i klassen som utmanande och att de behöver stöd och handledning i ämnet (Knuts & Koskela 2022; Fantilli & McDougall 2009; Niemi & Harju 2016; Niemi & Harju 2018).

Även Laajasalo (2016 s. 163) anser att det är värt att överväga att inkludera klassrumsledningsmetoder baserade på forskning i lärarutbildningen, eftersom det också senare skulle minska tiden som krävs för utbildning utöver annat arbete. Lärarutbildningen fokuserar främst på metoderna för att lära ut lärandeinnehållet, och inte så mycket på metoder för att hantera elevbeteenden. På grund av detta upplever lärare ofta hanteringen av elevers beteendeproblem som krävande och betungande. Även här framkommer det att finska lärare upplever att deras färdigheter i att hantera problembeteenden är svagare jämfört med andra områden inom undervisningsarbetet och att det finns ett behov av stöd för att tillämpa bra metoder. (Närhi et al. 2016 s. 189)

4 Syfte och målsättning

I skolan möts vuxna dagligen av elevers problemskapande beteenden, både i och utanför klassrummet. I detta arbete kommer fokus ligga på hur vuxna med sitt förhållningssätt och sina konflikthanteringsmetoder kan hantera dessa. Utgående ifrån vad som sägs om konflikthantering och problematiska elevbeteenden i lagstiftning, litteratur och forskning, framkommer det en hel del nyttiga metoder och förhållningssätt. Å andra sidan framkommer det även att många upplever sig vara i behov av stöd och handledning i ämnet. Problematiska elevbeteenden kan upplevas som störande, krävande, utmanande och även som ett hinder för skapandet av en god relation till eleven. Många lärare efterfrågar en verktygslåda i konflikthantering.

Gynnsamma metoder och förhållningssätt kan hjälpa en att se på konflikter på ett nytt sätt, och i bästa fall kan konflikter leda till utveckling. I det här arbetet vill jag fokusera på metoder och förhållningssätt som enligt forskning har visat sig vara effektiva. Syftet med det här

examensarbetet är att skapa en handbok som riktar sig till vuxna som arbetar med barn i lågstadiet. Denna produkt skulle kunna jämföras med verktygslådan som nämndes ovan.

Målet är att belysa det socialpedagogiska och salutogena förhållningssättet i arbetet med barn med utmanande beteenden i lågstadiet. Tanken är att produkten skall bidra med kunskap samt väcka empati och engagemang hos vuxna i skolan att arbeta med utmanande beteenden på ett målinriktat, resursförstärkande och delaktighetsfrämjande sätt. Fokus kommer att ligga både på den vuxnas förhållningssätt samt hanteringsmetoder. Jag kommer att avgränsa arbetet så att fokus ligger på ett allmänt förhållningssätt som alla elever kan ha nytta av, vilket innebär att jag inte specifikt kommer att behandla till exempel neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, inlärningssvårigheter eller andra särskilda behov. Produkten riktar sig till alla professionella i lågstadiet.

5 Teoretisk referensram

Nedan presenteras de teoretiska perspektiv och modeller som jag valt att produkten i detta arbete ska grunda sig på. Modellen över känsla av sammanhang (SOC) är ett grundfundament i den salutogena teorin. Det salutogena ledarskapet (kap 5.2) och SOC-modellen (kap 5.1) bildar tillsammans det salutogena perspektivet som kommer genomsyra handboken i detta arbete. Utöver salutogen teori präglas handboken även av ett socialpedagogiskt perspektiv, som beskrivs närmare i kapitel 5.3. Dessa teoretiska perspektiv har valts på grund av att de är väldigt relevanta med tanke på arbetets problemområde.

5.1 Känsla av sammanhang (SOC)

Aaron Antonovsky är mest känd för sin teori om känsla av sammanhang (*SOC, Sense of Coherence*). Teorin har tre delområden: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. (Hanson 2011 s. 41) Enligt Antonovsky (2005 s. 46) handlar detta om i vilken utsträckning en individ har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att de stimuli som kommer från ens inre och yttre värld är strukturerade, förutsägbara och begripliga, att de resurser som krävs för att möta de krav som dessa stimuli ställer på individen finns tillgängliga och att dessa krav är utmaningar som är värda individens investering och engagemang.

Denna modell har visat sig vara viktig och användbar då man funderar över vad som bidrar till hälsa och välbefinnande. Detta blir en viktig modell även inom ledarskap, eftersom ledarskapet skall bidra till välmående. Det är alltså ledarens uppgift att fundera

över vad som gör situationen begriplig, hanterbar och meningsfull för varje individ. (Hanson 2011 s. 41)

Enligt Hanson (2011 s. 73–74) kan SOC ses som en pedagogisk modell i ledarskap, som hjälper oss att leda så att människor vill, kan och orkar bidra i vardagens rutiner och i förändringsarbetet. Viljan att bidra ökar när något känns meningsfullt. Att kunna bidra i förändringsarbetet handlar mycket om begriplighet. Att fysiskt eller psykiskt orka handlar om hanterbarhet. SOC kan ses som en tankemodell som hjälper ledaren att tolka och förstå nuläget, att beskriva önskeläget samt att planera och leda till förändring. I vart och ett av dessa steg kan ledaren rikta sitt fokus på ifall det finns meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet.

Jag har valt att använda mig av denna teori i mitt arbete eftersom begriplighet, meningsfullhet och hanterbarhet är viktiga att beakta i hanteringen av problembeteenden.

5.2 Ett salutogent ledarskap och förhållningssätt

Förutom modellen över känsla av sammanhang har Antonovsky även bidragit till det salutogena synsättet, som också har en central roll med tanke på ledarskap. Synsättet innebär att man uppmärksammar de tillgångar och värden som varje individ har. Det innebär även att man tar vara på det som fungerar och med hjälp av detta strävar efter att kunna översätta klagomål till önskemål. Ett sådant här synsätt har visat sig fungera bra för att motivera och engagera människor. Det mänskliga mötet ses som en utgångspunkt för att hitta den positiva energi och förändring som leder individen mot goda prestationer. (Hanson 2011 s. 41–42)

Hanson (2011 s. 44) skriver även att orsaken till hälsa finns hos individen själv och i sammanhanget hen lever i. Detta belyser vikten av att intressera sig för både fysiska, psykiska, sociala och existentiella förutsättningar för hälsa. Med existentiella förutsättningar menas individens syn på vad som har mening och värde och hur hen ser på sig själv och livet i stort. Individens syn på sig själv påverkas avsevärt av hur hen blir sedd av andra. Existentiellt välbefinnande påverkas alltså mycket av hur individer i en viss kontext ser på varandra och värderar varandra.

Enligt Hanson (2011 s. 44–45) är det salutogena synsättet uppskattande, intresserat och respektfullt. Att se en individ som en person med en egen berättelse och ett eget sammanhang gör denne mer intressant än att bara se individen som någon med ett problem. Mot vad är ens intresse och fokus riktat då man möter en annan människa? Är det mot något

som inte fungerar? En brist, skada eller ett misstag hen gjort? Oavsett problem eller brister har människan i fråga kvar sitt värde som människa och sina resurser och förmågor. Det salutogena synsättet leder oss mot att se människovärdet och är vägledande för hur vi ser på människor vi möter.

Med ett patogent förhållningssätt riktar man i första hand fokus på problemet, och man utgår då från att det är just problemet som det är viktigt att bry sig om och åtgärda. Den som ägnar sig åt detta blir antagligen duktig på problemlösning, men samtidigt blir hen även en problemexpert, det vill säga expert på det man inte vill. Det är ju egentligen lösningen man vill vara expert på, men hur blir man det då? Problemlösningsskunskap är väldigt användbar inom tekniska och naturvetenskapliga sammanhang, men mänskliga sammanhang är mer komplexa och styrs sällan av logiska samband och enkla orsaker. Det kan vara svårt att skapa goda förutsättningar genom att fokusera på problem. Problem inom mänskliga sammanhang kräver ofta en större helhetssyn och förståelse för att det är många faktorer som påverkar dessa. Ett salutogent förhållningssätt innebär att man arbetar lösningsorienterat, till exempel genom att ställa sig frågor som "hur ska det vara när det fungerar bra?" och "vad gör att det fungerar bra när det gör det?" Dessa typer av frågor har visat sig fungera mer framgångsrikt eftersom de skapar en motiverande bild som ökar chansen för att det ska kännas meningsfullt att försöka uppnå målet. (Hanson 2011 s. 46–47)

Ett salutogent förhållningssätt kompletterar ett patogent förhållningssätt. I praktiken innebär detta att man möter en människa som en hel person, och i det mötet är det sedan möjligt att ta en titt på dennes problem. En "salutogen blick" i det mänskliga mötet är väldigt viktig för att man ska kunna skapa den relation som behövs för att man ska kunna arbeta kring det som inte fungerar. (Hanson 2011 s. 50)

Att se problemen och det som inte fungerar tar mycket energi, och då blir det mindre ork över till att förändra och förbättra. För att balansera ut detta behöver vi se tillgångar också. Detta gör tillvaron roligare och mer energigivande då man kan konstatera att det finns något positivt också och inte bara problem. Det kanske till och med finns något att vara stolt över? (Hanson 2011 s. 52–53)

Det salutogena förhållningssättet har en väldigt central roll i handboken. I arbetet med elever med beteendeproblem är det viktigt att fokusera på de resurser som barnet har, eftersom de kan fungera som nycklar i samarbetet mot det gemensamma målet. Det salutogena förhållningssättet handlar om att fokusera mindre på problemet och mer på resurserna, vilket är väldigt viktigt för barnets motivation för att förbättra sig.

5.3 Socialpedagogiskt förhållningssätt

Socialpedagogiken har under de senaste hundra åren definierats på många olika sätt. Enligt Kurki och Nivala (2006 s. 11–12) kan socialpedagogiken i dagens läge anses ha två uppgifter. Den första uppgiften är mer allmän och innebär att socialpedagogiskt arbete bör sträva efter att utveckla sådana sociala färdigheter hos människor som hjälper dem att växa och fungera i växelverkan med andra i samhället. Den andra uppgiften handlar om att stödja olyckliga och marginaliserade människor i deras vardag, så att de steg för steg kan utveckla sitt eget och omgivningens liv mot att bli bättre och mer mänskligt.

Enligt Holst inriktar socialpedagogiken sig på sociala och pedagogiska nödsituationer, och innebär en sorts livshjälp till individer som med sina egna resurser eller sin egen kraft inte klarar av sin tillvaro. (Madsen 2001 s. 18–19) Ett socialpedagogiskt förhållningssätt berör det som händer i den sociala sfären och bygger på att man pedagogiskt använder människors livssituation och motivation som kraftkälla och utgångspunkt. Ett socialpedagogiskt förhållningssätt är en social konstruktion, en rörlig process som lever enligt vilka situationer det handlar om och vilka personer som är inblandade. (Berglund 2000 s. 17) Relationen mellan professionell och brukare ska präglas av närvaro, närhet, inlevelse, känslomässig involvering, nära kontakt, ömsesidig respekt, tillit, trovärdighet och humor (Madsen 2006 s. 104).

Om det sociala förhållningssättet syftar till känslomässig bekräftelse, samarbete och motivation så strävar det pedagogiska förhållningssättet efter att hitta färdighetsinriktade pedagogiska lösningar som känns meningsfulla och möjliga, att träna nya och positiva färdigheter som överglänser och ersätter de gamla samt att hjälpa människor att hantera sina svårigheter och förstärka sina möjligheter. Exempelvis kan man skifta fokus från att försöka stoppa och analysera aggressivt beteende till att träna och belöna självbehärskning. I ett socialpedagogiskt förhållningssätt är målet inte att eliminera problemet utan snarare att externalisera det till något begripligt och hanterbart. (Cederlund & Berglund 2017 s. 76–78)

Det socialpedagogiska förhållningssättet handlar om att arbeta lösningsorienterat, delaktighetsfrämjande och resursförstärkande. I praktiken innebär detta till exempel att ge stort utrymme till människan att själv berätta och definiera sin livssituation och vilka problem hen upplever, att lyfta fram resurser och uppmärksamma framgångar, att skapa utrymme för samarbete och möjlighet för den andra att påverka process och beslut, att smitta av ett lösningsinriktat förhållningssätt till den man arbetar med samt att omdefiniera problem till begripliga och hanterbara utmaningar som man kan ta itu med. (Ceder-

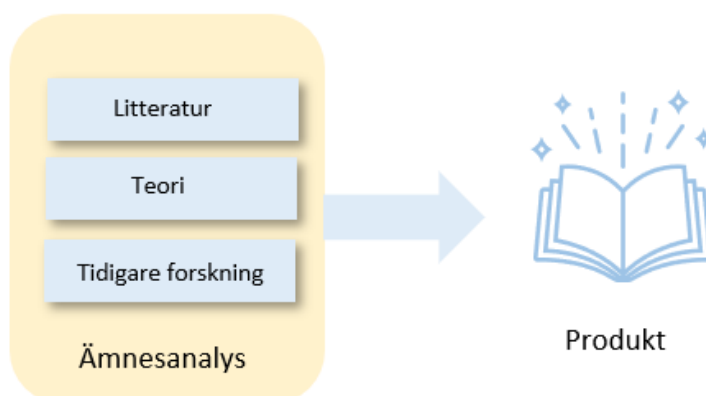
lund & Berglund 2017 s. 77–78) Att arbeta resursförstärkande innebär både att tillföra resurser i form av kompetens genom att hjälpa människan att tillägna yttre resurser till sina egna, att avtäckta och frigöra redan existerande resurser samt att utveckla resurser som inte för tillfället finns. Den socialpedagogiska relationen bör även präglas av likvärdighet, vilket innebär att socialpedagogen behöver undvika att använda sin möjlighet till maktutövning. (Madsen 2001 s. 223)

För att ett arbete skall kunna kallas socialpedagogiskt behöver handlingen eller strategin vara noggrant planerad. Detta innebär att det skall finnas ett syfte med handlingen eller strategin och en idé om hur denna kan hjälpa en person i en viss livssituation. Denna strategi skall utformas, genomföras och utvärderas tillsammans med personen i fråga. (Cederlund & Berglund 2017 s. 196)

Det socialpedagogiska förhållningssättet handlar i handboken om hur man kan arbeta lösningsinriktat, delaktighetsfrämjande, målinriktat och resursförstärkande med barn med beteendeproblem.

6 Metodbeskrivning och arbetsprocess

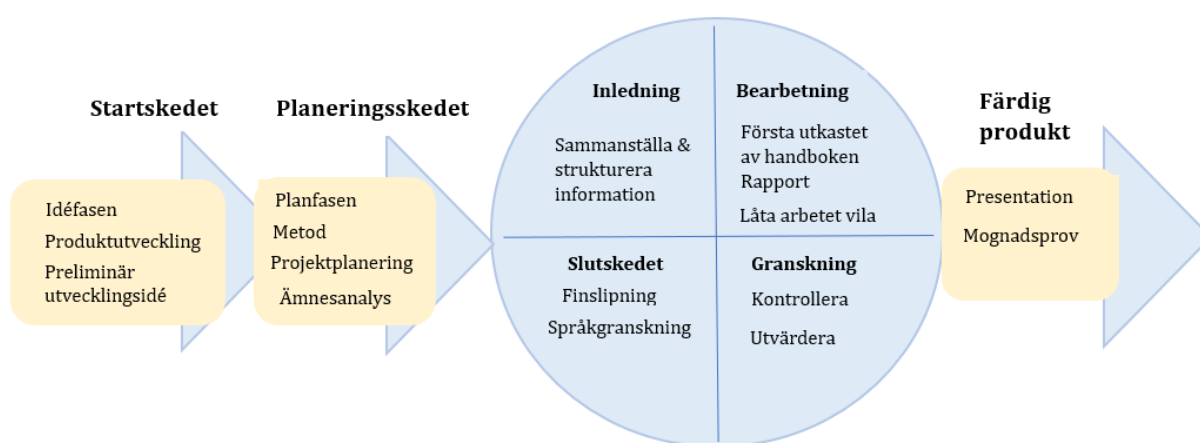
Detta examensarbete är ett verksamhetsinriktat arbete med produktutveckling som metod. Enligt Silius-Ahonen och Haldin (2014) finns det vissa skillnader och likheter mellan verksamhetsinriktade arbeten och de mer traditionella examensarbetena. En likhet är att man behöver göra en ämnesanalys, vilket innebär att man belyser ämnet och temat med hjälp av litteratur. Man läser alltså in sig på ämnet för att få en referensram och ett perspektiv för arbetet. I detta arbete återfinns kunskapen som insamlades under ämnesanalysen i kapitel 2 och 3. Perspektivet (teori) för arbetet beskrivs närmare i kapitel 6.

Figur 1. Beskrivning över hur materialet under ämnesanalysen bidragit till produktframställningen

För att finna kunskap under ämnesanalysen har jag sökt information från böcker, vetenskapliga databaser och magistersavhandlingar på internet. Jag sökte upp forskningsartiklar från de vetenskapliga databaserna EBSCO, ScienceDirect och ERIC om lärares upplevelser av hanteringen av utmanande beteenden. I sökningen använde jag mig av sökorden: school, classroom, education, challenging behavior, challenging behavior, problem behavior, disruptive behavior, Newly qualified teachers, needs, support, Finland, Novice teacher challenges. Vid insamlingen har jag strävat efter att hitta relativt färsk litteratur för att produkten skall bygga på aktuell forskning och även ett aktuellt behov på fältet.

I verksamhetsinriktade arbeten behöver man även göra en formanalys, där man bland annat behandlar projektplanering, produktutveckling och processbeskrivning. Det är viktigt att man systematiskt rapporterar och dokumenterar arbetsgången från process till produkt, och motiverar för olika val man har gjort och hur man har gått till väga (Silius-Ahonen & Haldin 2014). För att beskriva projektplaneringen, produktutvecklingen och processen i mitt arbete har jag valt att använda mig av Salonens konstruktivistiska modell av utvecklingsprojekt (Salonen 2013). Jag valde denna modell eftersom den passar bra i verksamhetsinriktade arbeten där man vill beskriva en produkts utveckling från idé till färdig produkt. Den är lätt att följa och innefattar alla de element som en formanalys bör innehålla.

Figur 2. Salonens modell för produktutveckling modifierad av skribenten (Salonen 2013 s.20)

6.1 Startskedet

I startskedet påbörjas utvecklingsprojektet. I denna fas framkommer utvecklingsbehovet, utvecklingsidén och verksamhetsmiljön. (Salonen 2013)

I september 2022 startade vi i gång med idéfasen, och då låg mitt intresse i första hand i att skriva om explosiva barn med utmanande beteenden i skolan. När jag sedan läste mig in på området, hantering av problemskapande beteenden i skolan, så började jag intressera mig för vuxnas förhållningssätt för utmanande beteenden i skolan. Jag hittade forskning och avhandlingar som påvisade att detta kan vara en sak som känns utmanande för lärare, speciellt för nyutexaminerade lärare, och att många behöver stöd och handledning i ämnet. I slutet av idéfasen klarnade syftet för arbetet, nämligen att skapa en handbok som riktar sig till vuxna som arbetar med barn i lågstadiet. Målet är att handboken ska belysa ett socialpedagogiskt och salutogent förhållningssätt med barn med utmanande beteenden i lågstadiet samt väcka empati och engagemang hos vuxna i skolan att arbeta med utmanande beteenden på ett målinriktat, resursförstärkande och delaktighetsfrämjande sätt.

Enligt Salonen (2013) är det viktigt att man i det här skedet funderar över vad som är viktigt för att arbetet skall lyckas. För mig kändes det som att det viktigaste var att jag gjorde en grundlig ämnesanalys för att behärska problemområdet som handboken kommer handla om.

6.2 Planeringsskedet

Enligt Salonen (2013) upprättas en skriftlig utvecklingsplan i detta skede. Här är det viktigt att man planerar sin produkt noggrant, men det är även bra att komma ihåg att det i det här skedet inte går att planera alla aspekter heltäckande utan snarare delvis. Man klargör vad målet för produkten är, i vilken omgivning produkten kommer användas, viktiga steg i processen och metoder för datainsamling.

Målet och omgivningen klarnade under idéfasen. Under idéfasen hade jag även läst på väldigt mycket om ämnet, och ämnesanalysen (datainsamlingen) fortsatte även i planfasen som inleddes i oktober 2022. Enligt Lundequist (1995 s. 63) är informationshanteringen då man söker, bearbetar och distribuerar den information som är relevant för projektet den kvalitativt mest omfattande delen av projekt inom produktutveckling. För mig tog det ganska lång tid innan jag kände att jag hade tillräckligt med information för att kunna börja tänka på de mer praktiska aspekterna av skapandet av en handbok.

När informationsgrunden började kännas tillräcklig började jag reflektera över hur jag praktiskt kommer att skapa handboken och vilka viktiga steg utvecklingsprojektet kommer innehålla. Jag bestämde mig för att följa Casadys (1992) råd för hur man skapar en handbok. Enligt Casady (1992) hjälper en bra handbok användaren att utföra sitt arbete på ett korrekt, bekvämt, likformigt och effektivt sätt. En bra handbok är väl skriven, har en attraktiv design och innehåller passande illustrationer som ökar läsarens förståelse. Den är dessutom utformad så att det är lätt för läsaren att följa instruktionerna noggrant. Det första steget i skapandet av en handbok är att förbereda skrivandet av handboken, vilket innebär att man listar upp olika ämnen, uppgifter och funktioner som ska tas upp i handboken. När man känner att man har den information man behöver, kan man börja skriva det första utkastet. Vid det här skedet kände jag att jag hade den informationen jag behövde, men att jag vidare behövde bearbeta informationen för att skapa en struktur för handboken. Handboken grundar sig alltså på materialet som samlades in under ämnesanalysen, det vill säga litteraturen, forskningen och det teoretiska perspektivet. För skapandet av handboken används verktyget Canva, som är ett gratis designverktyg för att skapa presentationer, affischer och annat visuellt innehåll. Planen godkändes i november 2022.

6.3 Inledningsskedet

Efter att planen godkändes i november 2022 började sammanställningen och struktureringen av informationen som samlats in under ämnesanalysen. Enligt Casady (1992) behöver man först förbereda skrivandet innan man kan börja skriva det första utkastet. Det betyder att man gör en lista på huvudämnena som ska täckas i handboken. Jag skrev ner olika ämnen i en lista och funderade sedan i vilken ordning det skulle vara vettigt att ta upp dem i handboken.

Jag bestämde mig för att börja handboken med att presentera det lågaffektiva och autonomistödjande förhållningssättet, eftersom det innefattar hur man i situationen bör hantera elevers beteenden. Kapitlet som handlar om det lågaffektiva och autonomistödjande förhållningssättet ger en inblick i hur en konfliktsituation uppstår, varför den uppstår och hur man bör hantera, utvärdera och förändra så att liknande situationer inte uppstår igen. Jag ansåg att detta skapade en bra grundförståelse för problemområdet och att detta kapitel därför passade bra i början av handboken. Efter att ha gett läsaren en inblick i detta ansåg jag att det passade bra att gå in på hurdana förebyggande metoder det finns för att minska på problembeteenden i skolan. När jag hade skapat mig en vision över hur jag ville att innehållet i handboken skulle presenteras började skapandet av själva handboken.

6.4 Bearbetningsskedet

Enligt Salonen (2013) är bearbetningsskedet det näst viktigaste skedet efter planeringsskedet. Här arbetar man praktiskt taget dagligen mot målet. Salonen menar att denna fas kan kännas som den tyngsta och mest krävande fasen, eftersom det är i detta skede som alla delar av utvecklingsarbetet realiseras. För mig innebar denna fas att jag skapade det första utkastet av handboken enligt strukturen som jag hade utformat under inledningsskedet.

Vid sammanställningen av det första utkastet märkte jag att jag behövde ytterligare information om olika förebyggande metoder, så jag bestämde mig för att söka information från de vetenskapliga databaserna Sage Journals och Academic Search Complete (EBSCO). Från artiklarna som jag valde att använda mig av hittade jag beskrivningar om till exempel beteendespecifikt beröm (BSP), socioemotionell inlärning (SEL) samt olika metoder som den vuxna kan använda sig av för att minska på störande beteenden i klassrummet.

Vid utformningen av det första utkastet behövde jag även fundera över hur handboken skulle se ut. Jag valde bilder som passade ihop med texten bredvid, och försökte även välja sådana som passade ihop med barn- och skoltemat. Jag försökte skriva så konkret och enkelt som möjligt, för att göra texten begriplig och lätt för läsaren att ta till sig. Jag försökte även se till att det fanns ett ordentligt avstånd mellan textstyckena och även mellan texten och kanterna av sidorna, så att handboken visuellt skulle se luftig och tilltalande ut.

När det första utkastet är skrivet menar Casady (1992) att man ska låta arbetet vila i åtminstone en vecka. Efter pausen kan man se på sitt arbete med nya ögon och lättare identifiera skrivfel eller annat att förbättra. Under tiden som jag lät handboken vila skrev jag vidare på rapporten. Pausen tillät mig att känna efter om det fanns någonting som jag kände att saknades och som jag eventuellt ville tillägga. Vid det här skedet använde jag mig av en processdagbok där jag skrev upp reflektioner och tankar kring ändringar och förbättringsförslag. Att låta arbetet vila var ett värdefullt steg i utvecklingsprocessen, eftersom jag här fick möjligheten att ta ett steg från projektet och betrakta det ur ett nytt perspektiv.

6.5 Granskningsskedet

Enligt Salonen (2013) går granskningsskedet ut på att man utvärderar produkten och gör eventuella ändringar. Här kontrollerade och utvärderade jag arbetet, vilket i praktiken innebar att jag läste igenom handboken och gjorde de ändringar som jag dels hade kommit

att tänka på under bearbetningsskedet, dels sådana som jag spontant kom på då jag granskade arbetet. Under granskningen fokuserade jag på innehållet, strukturen, övergångar och språket. Samtidigt som jag läste igenom innehållet i handboken reflekterade jag även över kopplingen till den teoretiska referensramen och arbetets målsättning.

6.6 Slutskedet

I slutskedet slutförs både rapporten och produkten (Salonen 2013). Under slutskedet gjordes de sista finslipningarna. Jag läste igenom arbetet en sista gång för att granska språket och rätta eventuella skrivfel. När rapporten och handboken var klara återstod bara mönadsprovet och presentationen av arbetet.

6.7 Färdig produkt

Det sista skedet är det som Salonen (2013) kallar färdig produkt, och innebär resultatet av utvecklingsprojektet. Resultatet kan till exempel vara en modell, guide, bok, beskrivning, broschyr eller aktivitetsdag. I detta arbete är resultatet en handbok som heter *Hantering av utmanande beteenden i skolan – En handbok om metoder och förhållningssätt i konflikt-hantering*. Handboken beskrivs närmare i kapitel 7.

6.8 Etiska aspekter

I detta arbete tillämpas Forskningsetiska delegationens riktlinjer för god vetenskaplig praxis. God vetenskaplig praxis innebär att man iakttar hederlighet, omsorgsfullhet och noggrannhet i bedömningen av andras undersökningar och undersökningsresultat samt i dokumenteringen och presentationen av de egna resultaten. Det innebär även att man i sitt arbete tar hänsyn till andra forskares arbete och resultat och är noggrann med att hänvisa till deras publikationer på ett korrekt sätt för att respektera deras arbete. Till god vetenskaplig praxis hör även att man planerar, genomför och rapporterar sitt projekt på ett sätt som kraven på vetenskapliga metoder förutsätter. Hit hör även att ta hänsyn till det egna yrkesområdets etiska riktlinjer. (Forskningsetiska delegationen 2012)

I detta arbete har jag varit noggrann med att det inte sker någon form av avvikelse från god vetenskaplig praxis, som till exempel plagiering, fabricering, förfalskning, stöld, försummelse eller andra ansvarslösa förfaranden. (Forskningsetiska delegationen 2012) I den etiska grunden för detta arbete ligger även yrkespersonens etiska riktlinjer inom det sociala området (Talentia 2018).

Avsikten med detta arbete är att framhäva det socialpedagogiska och salutogena förhållningssättet i arbetet med barn med utmanande beteenden. För mig känns det viktigt att vara noggrann med att uttrycka mig respektfullt mot det arbete pedagogerna gör, men samtidigt belysa att det kan vara utmanande att hantera problemskapande beteenden i skolan och att det behövs goda metoder i hanteringen av dessa. Jag vill även i detta kapitel diskutera min synpunkt på begreppet "problemskapande beteende" eller "problembeteende". Begreppen kan lätt misstolkas som att det är barnet som *har* eller *är* problemet, och av den orsaken vill jag belysa att när jag i detta arbete använder mig av dessa begrepp ligger tyngdpunkten i att beteendet skapar problem för personer i omgivningen, att omgivningen har problemet och att omgivningen har ansvar för att lösa problemet. I detta fall handlar det alltså om skolans metoder för att hantera dessa beteenden och hjälpa barnet att klara av en situation bättre.

För att innehållet i handboken skall vara tillförlitligt är det viktigt att jag under ämnesanalysen är källkritisk. I utvecklandet av handboken är det även viktigt att jag är noggrann med att bara använda illustrationer som är tillåtna att använda.

7 Produkt

Produkten i detta arbete blev en handbok som heter *Hantering av utmanande beteenden i skolan – En handbok om metoder och förhållningssätt i konflikthantering*, som är avsedd för alla vuxna som arbetar med barn i lågstadiet. I detta kapitel presenteras vad de olika kapitlen i handboken innehåller. Vidare belyses även produktens koppling till arbetets målsättning, teoretiska referensram och tidigare forskning. Socialpedagogiskt arbete handlar mycket om att arbeta målinriktat, delaktighetsfrämjande och resursförstärkande, så när det socialpedagogiska förhållningssättet belyses nedan kommer det därför i huvudsak fokusera på dessa tre aspekter.

7.1 Inledning

I inledningen motiveras kort varför det är viktigt för barnets utveckling och framtid att vuxna förstår barnets motsägelsefulla beteende och ser sin roll för dem. Genom att i inledningen motivera varför den vuxna har en viktig roll när hen hanterar barns problembeteenden har jag redan här försökt göra handboken engagerande. I inledningen har jag även valt att poängtera att trots att barnets beteende kan väcka känslor som irritation eller frustration hos den vuxna, så är dessa barn samtidigt i ett större behov av den vuxnas hjälp och förståelse. Syftet att presentera detta i inledningen är att väcka läsarens empati.

I det sista stycket i inledningen presenteras kort vad handboken kommer att innehålla, det vill säga principer för ett autonomistödjande och lågaffektivt förhållningssätt, hantering-, utvärderings- och förändringsmetoder samt olika förebyggande metoder. Innehållet i inledningen baserar sig på den kunskap som tas upp i bakgrundskapitlet (kapitel 2.1) i denna rapport.

7.2 Förhållningssätt

Det andra kapitlet i handboken handlar om förhållningssätt. Innehållet i detta kapitel kopplas till den kunskap som tas upp i kapitel 2.2 i denna rapport. I början av kapitlet har jag valt att beskriva hur man har sett på problembeteenden genom tiderna. De olika synsätten väcker antagligen en hel del tankar och funderingar hos läsaren, och samtidigt förstår läsaren varför det är viktigt att reflektera över sitt förhållningssätt när man hanterar beteendeproblem. Om man till exempel i dagens läge skulle utgå ifrån Platons synsätt: Att barn är vildar som måste tämjas, så skulle nog hanteringen av beteendeproblem inte gå så bra. I dagens läge framhålls ett mer humanistiskt förhållningssätt. Detta förhållningssätt handlar om att tro att barnet gör sitt bästa i en krånglig situation, snarare än att det med flit vill störa eller skapa kaos. Detta förhållningssätt kallas ett lågaffektivt och autonomistödjande förhållningssätt, som jag har valt att presentera med hjälp av olika principer som psykolog Bo Hejlskov Elvén presenterar i sina böcker. Genom principerna skapas en förståelse för barns problembeteenden. Det framförs till exempel att barn som kan uppföra sig gör det, och när de inte kan det så handlar det om att kraven som ställs på dem är för stora.

I den teoretiska referensramen för handboken ingick Antonovskys modell för känsla av sammanhang. I den modellen är begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet viktiga begrepp, likaså är de i denna handbok. Människan gör det mest begripliga i varje situation, och det som omgivningen ser som problembeteende kan för barnet innebära ett strategiskt beteende för att lösa ett problem som barnet i stunden upplever. För barnet kan dess beteende vara det mest begripliga i den stunden. I handboken framförs att vuxna behöver göra ett önskvärt beteende till det mest begripliga alternativet för eleverna, och detta kan till exempel göras genom att öka delaktigheten, öka förutsägbarheten, ändra på fysiska ramar, skapa samhörighet, genom att förbereda eleverna eller genom att göra uppgifterna mer engagerande. Att göra uppgifter och aktiviteter mer engagerande innebär att man ökar meningsfullheten för eleverna, och att öka förutsägbarheten eller förbereda eleverna innebär att man gör en obegriplig och ohanterbar situation mer hanterbar och begriplig för eleverna.

I detta kapitel av handboken finns även en princip som lyder på följande sätt: Den som tar ansvar kan påverka. Denna handlar om att den vuxna med hjälp av sitt förhållningssätt kan ge sig själv verktyg att jobba kring problembeteenden. Om den vuxna anser att eleven gjorde sitt bästa men inte lyckades, att situationen var för ostrukturerad och att elevens förutsättningar att lyckas inte var på elevens sida, så ger den vuxna sig själv möjligheten att göra ändringar som förhindrar att en liknande situation uppstår igen. Denna förståelse ger läsaren verktyg att arbeta med problembeteenden på ett konstruktivt sätt, vilket i sig kan ses som engagerande.

I detta kapitel presenteras även principen "Barn lär sig ingenting av att misslyckas". Denna princip framhäver betydelsen av att stödja eleverna i att lyckas, till exempel genom krav- anpassning. Ur ett socialpedagogiskt perspektiv är resursförstärkande arbete viktigt, och att stödja barnen att lyckas kan ses som resursförstärkande i och med att känslan av att lyckas får barnen att märka att de kan och uppmuntrar dem att fortsätta träna och försöka.

En av principerna handlar även om att barn måste ha självkontroll för att kunna samarbeta. Här handlar det inte om att barnet inte vill, utan om att det inte kan. Barnet kämpar med att bevara självkontrollen, och dess strategier för att göra detta kan ur omgivningens perspektiv se ut som problembeteende. Att den vuxna förstår att samarbete är svårt i upp- trappningsfasen och omöjligt i kaosfasen kan hjälpa den vuxna att ha empati för barnets beteende.

I detta kapitel framkommer även hur den vuxna kan förhindra att beteendeproblem upp- kommer genom att öka elevernas delaktighet i olika aktiviteter i vardagen. Om eleverna känner att de har fått vara med och bestämma en aktivitet är det lättare att få dem att vilja medverka. Det kan till exempel handla om att i stället för att ge eleverna 4 uppgifter varav de ska lösa alla, så kan man ge dem 10 uppgifter där de själva får välja ut 4 uppgifter som de vill lösa.

7.3 Hantera, utvärdera, förändra

Det tredje, fjärde och femte kapitlet i handboken handlar om olika hanterings-, utvärde- rings- och förändringsmetoder. I dessa kapitel framkommer det hur man kan arbeta mål- inriktat med eleven. Genom att utvärdera konfliktsituationen kan man identifiera vad som fick situationen att eskalera. Utvärderingen kan sedan fungera som grund för de föränd- ringsåtgärder man väljer att använda sig av, för att uppnå ett visst mål. Man kan tillsam- mans med eleven fundera över hur man i framtiden kan göra för att lyckas bättre. Genom

att göra eleven delaktig i utformningen av handlingsplanen kan man öka elevens motivation att jobba för att uppnå det gemensamma målet.

Man kan även fundera över hur man kan anpassa kraven för att öka elevens förutsättningar att lyckas. Denna åtgärd i sig kan ses som resursförstärkande, eftersom den möjliggör att eleven lyckas, får glädjas över sina små framgångar och träna upp sina färdigheter.

Det salutogena förhållningssättet blir här viktigt. Det är viktigt att uppmärksamma de resurser och tillgångar eleven har, och använda sig av dem i förändringsarbetet. Här är det även bra att kunna översätta klagomål till önskemål, eftersom de motiverar eleven till förändring. Med ett salutogent förhållningssätt strävar man även efter att se individen som en person med en egen berättelse och ett eget sammanhang. När man utvärderar en konfliktsituation är det just det här det handlar om. Man behöver förstå det sammanhang som barnet befann sig i då beteendeproblemen uppstod och förstå vad som triggade det.

7.4 Förebyggande metoder

Det sjätte kapitlet handlar om förebyggande metoder. Här presenteras metoder som positiv beteendeförstärkning (PBS), The good behavior game, The caterpillar game, The quiet classroom game, beteendespecifikt beröm (BSP) och socioemotionell inlärning (SEL). Slutligen presenteras ledarskap i klassrummet.

Arbetets tidigare forskning fungerade som underlag för valet av metoderna som presenteras i det här kapitlet. I den tidigare forskningen framkom det att förebyggande åtgärder är mer effektiva än korrigerande åtgärder. Den tidigare forskningen hjälpte mig att välja vilka interventioner inom området som jag ville presentera i handboken. Av de program som presenteras i den tidigare forskningen valde jag att inkludera The good behavior game (GBG-programmet), PBS, BSP, SEL-aktiviteter, The quiet Classroom Game, och The caterpillar game. Genom den tidigare forskningen hade jag även en uppfattning om vilka interventioner inom området som krävde skolning eller andra resurser som en enskild vuxen kanske inte kan påverka, och valde därför att exkludera sådana eftersom jag ville att handboken endast skulle innehålla metoder som var och en lätt kan implementera i skolvardagen. Jag valde till exempel att inte presentera program som Askeleittain, Yhteispele, Friends eller The incredible years i handboken eftersom dessa kräver skolning. Dessa program innehåller ändå viktiga element som jag har valt att beakta i handboken. Yhteispele, Friends och Askeleittain går till exempel bland annat ut på att förbättra elevers socioemotionella förmågor, och därav har jag valt att rikta fokus på socioemotionella förmågor i handboken. The incredible years bygger på tanken om att beteendeproblem upprätthålls

av en negativ interaktion mellan barnet och personer i omgivningen, som till exempel lärare och föräldrar. Detta program har även präglat innehållet i handboken, även om det inte presenteras enskilt. I handboken presenteras till exempel ett förhållningssätt som kan hjälpa att tackla en negativ interaktion mellan barnet och omgivningen. En negativ interaktion med omgivningen kan även förebyggas till exempel genom att samarbeta med föräldrarna och lära dem mer om positiv beteendeförstärkning i hemmet.

Många av metoderna som presenteras i detta kapitel är resursförstärkande. Socioemotionell inlärning handlar till exempel om att träna elevernas socioemotionella förmågor. Dessa förmågor fungerar som resurser och hjälper eleverna att hantera motgångar. Att träna socioemotionella förmågor med eleverna handlar även om socialpedagogiskt målinriktat arbete, eftersom det innebär att den vuxna identifierat förmågor som hen anser att eleverna behöver träna och sedan tar till olika metoder för att nå målet.

8 Diskussion

I detta kapitel kommer jag reflektera kring metoden, arbetsprocessen och produkten. Slutligen kommer jag även att diskutera fortsatt utveckling inom området.

8.1 Metod

I detta kapitel diskuteras val av metod och huruvida metoderna varit passande för arbetsmålsättning och syfte.

Jag visste ganska tidigt i skrivprocessen att jag ville skriva om barn med utmanande beteenden i skolan. Det hela började med att jag läste psykologen Bo Hejlskov Elvéns bok om hur vuxna bör arbeta kring problembeteenden i skolan. I boken tog han upp många olika exempel på konfliktsituationer och hur de vuxna i exemplen agerade och hanterade elevernas utmanande beteenden. I början av boken tyckte jag att de sätt som de vuxna agerade på var helt logiska, men ju längre jag läste förstod jag varför dessa vanliga sätt att ingripa inte alltid fungerar och i stället riskerar att förvärra konfliktsituationen. Samtidigt läste jag både nyhetsartiklar, litteratur och vetenskapliga artiklar som pekade på att just hanteringen av utmanande beteenden i skolan upplevs som svårt för många, och att många anser sig vara i behov av stöd och handledning inom området. Jag läste även på flera ställen att lärarutbildningen främst fokuserar på hur lärare lär ut lärandeinnehållet, men inte så mycket på hur de hanterar en stökig klass eller elever med utmanande beteenden. När jag sedan snubblade över en nyhetsartikel där en lärare beskrev att hen saknar en verktygslåda i konflikthantering insåg jag vad jag ville göra. Jag ville sammanställa metoder och

förhållningssätt som hjälper lärare att hantera konflikter och utmanande beteenden på ett mer framgångsrikt sätt. Eftersom jag ville sammanställa och förmedla information bestämde jag mig för att rikta in mig på ett verksamhetsinriktat arbete, eftersom det tillät mig att skapa en sammanställande och informativ produkt.

Valet att skriva en handbok var ganska enkelt. Vid det här skedet hade jag redan läst ganska mycket om problemområdet, och insåg ganska snabbt att en broschyr skulle innebära för lite utrymme för att jag skulle få sagt allt jag ville säga. När jag skulle välja metod för arbetet bestämde jag mig för att använda Silius-Ahonen och Haldin (2014) källa, eftersom den på svenska tydligt förklarade vad ett verksamhetsinriktat arbete är. I källan skrivs det även att man i verksamhetsinriktade arbeten behöver göra en ämnesanalys och en formanalys, och denna indelning passade bra in på mitt arbete. För att beskriva formanalysen bestämde jag mig för att använda mig av Salonens modell för produktutveckling (Salonen 2013). Det kändes som att skedena i modellen gjorde arbetsprocessen tydligare, och jag gillade även att det fanns ett skilt skede där man kan gå tillbaka och göra ändringar och finslipningar.

För att få en insikt i hur man skriver en handbok och vilka skeden utformningen innehåller bestämde jag mig för att använda mig av Casadys (1992) råd för hur man skriver en handbok. Instruktionerna i källan var tydliga och lätta att följa, och jag anser att dessa fungerade som ett bra stöd i utformningen av handboken.

Målsättningen med detta arbete var att belysa det socialpedagogiska och salutogena förhållningssättet i arbetet med barn med utmanande beteenden i lågstadiet. Tanken var att produkten skulle vara informativ, engagerande och belysa hur man arbetar målinriktat, resursförstärkande och delaktighetsfrämjande med barn med utmanande beteenden. Produktutveckling som metod gav mig fria händer att belysa dessa aspekter i mitt arbete. Metoden gav mig utrymme att vara kreativ och skapa en sådan handbok som jag hade i tankarna. Salonens modell, Casadys råd och Silius-Ahonen och Haldins källa hjälpte mig att strukturera arbetet och vägledde mig vidare i processen.

8.2 Arbetsprocess

För att strukturera min arbetsprocess har jag försökt hålla mig till min tidtabell och delmål. Jag har även skrivit en processdagbok där jag har skrivit upp tankar, reflektioner och idéer som uppkommit under processens gång. Processdagboken har fungerat som ett bollplank för mina tankar under processens gång, och eftersom jag skriver mitt lärdomsprov ensam har den varit väldigt nyttig.

Under arbetets gång har jag haft en ganska tydlig vision över vad jag ville göra. Jag försökte hålla den teoretiska referensramen och arbetets målsättning i tankarna då jag samlade in information till handboken och även vid utformningen av den. Eftersom jag skriver ensam har jag ibland saknat någon att bolla idéer med, och anser att det skulle ha varit värdefullt att ha en annan person att samarbeta och tala med under processens gång. Att skriva ensam tillät mig ändå att jobba på arbetet helt enligt min egen tidtabell.

Under arbetets gång har jag ibland känt mig ganska osäker eftersom jag inte sedan tidigare var bekant med vad ett verksamhetsinriktat arbete går ut på. Metodkällorna som jag använde mig av i detta arbete var till stor hjälp, och jag kollade även in andra studerandes arbeten som också har valt produktutveckling som metod. Det var bland annat därifrån som jag fick idén om att använda mig av designverktyget Canva.

Insamlingen av information har både känts lätt och svår. Jag hittade mycket användbar information, men det kändes emellertid svårt att avgränsa och strukturera ihop all information från olika källor till en begriplig helhet. Under informationsinsamlingen kände jag mig både nöjd över den information jag hade hittat, men samtidigt kände jag mig osäker på ifall det var tillräckligt. Jag insåg att problemområdet var ganska brett, och nu i efterhand tänker jag att det kanske skulle ha varit smart att avgränsa arbetet till färre metoder som jag skulle ha behandlat mer i detalj. Innan jag satte mig in i utvecklingsområdet var det svårt att veta hur mycket jag behövde avgränsa utvecklingsområdet, och därför förhöll jag mig ganska öppet till all information jag läste och inkluderade det som kändes relevant.

8.3 Produkt

Slutprodukten i detta arbete är handboken *Hantering av utmanande beteenden i skolan – En handbok om metoder och förhållningssätt i konflikthantering*. Syftet var att skapa en handbok som riktar sig till vuxna som arbetar med barn i lågstadiet. När jag valde ut vilka förebyggande metoder jag skulle presentera i handboken inkluderade jag endast dem som enligt relativt ny forskning visat sig vara effektiva, som riktar sig till barn i lågstadieåldern och som är lätta för den vuxna att implementera. Målsättningen med arbetet var att belysa det socialpedagogiska och salutogena förhållningssättet i arbetet med barn med utmanande beteenden i lågstadiet. Dessa förhållningssätt genomsyrar handboken, vilket motiveras närmare i kapitel 7.

I handboken och även i denna rapport har jag valt att använda mig av flera olika begrepp för att benämna problembeteende. Jag använder mig bland annat av problemskapande be-

teende, utmanande beteende, störande beteende och beteendeproblem. Under planseminariet fick jag feedbacken att jag kunde fundera på ifall jag borde hålla mig till någon av ovanstående begrepp, och inte blanda in alla. I början använde jag de begrepp som användes i de källor jag läste, och senare kom jag att gilla att de benämndes olika, eftersom det visar på att beteendeproblem kan uppfattas på olika sätt. Begreppet problemskapande beteende gillade jag eftersom det begreppet tydliggör att beteendet skapar problem för omgivningen, och att det är omgivningen som bör reagera och ta reda på varför beteendet uppstår. Jag förstår att det kan verka rörigt att blanda olika begrepp, men jag har valt att hålla det så eftersom jag anser att det framhäver olika nyanser av problemområdet.

Under processens gång har jag ibland upplevt att det funnits väldigt mycket information om olika metoder, och det har känts svårt att avgöra när informationsgrunden varit tillräcklig. Jag anser att handboken är mångsidig eftersom den tar upp både hur man kan agera i en pågående konfliktsituation, hur man i efterhand kan utvärdera den, hur man kan förändra förutsättningar och se till att samma situation inte uppstår igen och hur man kan förebygga problembeteenden på en allmän nivå i klassen och i skolan. Jag tänker ändå nu i efterhand att en avgränsning skulle ha kunnat minska på informationsmängden och möjliggöra en mer grundlig genomgång av till exempel förebyggande metoder.

En mer omfattande genomgång skulle kunna vara en idé för vidareutveckling av handboken. Det skulle vara intressant att kartlägga olika metoder i större skala än vad denna handbok nu gör. Det skulle även vara intressant att höra sig för hurdana metoder lärare och vuxna i lågstadiet implementerat och vilka metoder de föredrar. Metoderna skulle även kunna ordnas mer enligt behov, till exempel vilka metoder som lämpar sig bra för barn med olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar eller inlärningssvårigheter. Det skulle även vara intressant att få feedback på handboken av personer från fältet.

Källor

- Antonovsky, A., 2005, *Hälsans mysterium*, 2 uppl., Natur och Kultur, Stockholm
- Askeleittain, 2020, Kasvun tuki, Tillgänglig: <https://kasvuntuki.fi/menetelmat/askeleittain/>, Hämtad: 16.1.2023
- Aspfors, J., 2012, *Introduction practices: Experiences of newly qualified teachers*, Tillgänglig: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/85054/aspfors_jes-sica.pdf?sequence=2&isAllowed=y, Hämtad: 25.9.2022
- Behavior-Specific Praise: Elementary School Example & Non-Example*, 2019, The IRIS Center Video Collection [YouTube], Tillgänglig: <https://www.youtube.com/watch?v=ijV6FkDWLAs>, Hämtad: 28.1.2023
- Berglund, 2000, *Social pedagogik – I goda möten skapas goda skäl*, Studentlitteratur, Lund
- Casady, M.J., 1992, The Write Stuff for Training Manuals, *Training & Development*, 46(3), s. 17, Tillgänglig: EBSCO Publishing, Hämtad: 31.10.2022
- Cederlund, C. & Berglund, S-A., 2017, *Socialpedagogik – pedagogiskt socialt arbete*, 2 uppl., Liber, Stockholm
- Fantilli, R. D., & McDougall, D. E., 2009, A Study of Novice Teachers: Challenges and Supports in the First Years, *Teaching and Teacher Education*, 25(6), s. 814–825.
- Friends programmet*, u.å., Aseman Lapset ry, Tillgänglig: <https://asemanlapset.fi/sv/toimintamuotomme/friends/friends-programmet/>, Hämtad: 16.1.2023
- Forskningsetiska delegationen, 2012, God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar och avvikelser från den i Finland, Tillgänglig: <https://tenk.fi/sv/analysningar-och-material/GVP-anvisningarna-2012>, pdf Hämtad: 29.11.2022
- Garbacz, S. A., 2019, Enhancing Family Engagement in Schoolwide Positive Behavioral Interventions and Supports, *Intervention in School and Clinic*, 54(4), 195–203, Tillgänglig: Sage journals
- Hanson, A., 2011, *Salutogent ledarskap – för hälsosam framgång*, 3 uppl., Fortbildning AB, Stockholm
- Hejlskov Elvén, B., 2020, *Introduktion till Lågaaffektivt bemötande*, Lågaaffektiva Förlaget
- Hejlskov Elvén, B., 2016, *Kenen ongelma? Haastavat tilanteet koulun arjessa*, Kehitysvammaliitto ry, Helsinki

- Hejlskov Jørgensen 2009, Problemskapande beteende vid utvecklingsmässiga funktionshinder, Studentlitteratur, Lund
- Hejlskov Elvén, B., 2020, *Beteendeproblem i skolan*, 2 uppl., Natur & Kultur, Stockholm
- Jones, S. M., Bailey, R., & Jacob, R., 2014, Social-emotional learning is essential to classroom management, *Phi Delta Kappan*, 96(2), 19–24, Tillgänglig: Sage journals
- Kadesjö, B., 2010, Barn som utmanar: barn med ADHD och andra beteendeproblem, Stockholm: Socialstyrelsen, Tillgänglig: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2010-3-6.pdf>
- Kampman, M., Solantaus, T., Anttila, N., Ojala, T., Santalahti, P. & Yhteispeli-työryhmä, 2015, *Yhteispeli koulussa – opas hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen vahvistamiseen*, Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere
- Karppinen, A. & Pihlava, P., 2016, Turvallinen vuorovaikutus kasvun ja oppimisen perustana. I: Ahtola, A., *Psyykinen hyvinvointi ja oppiminen*, Ps-Kustannus, Jyväskylä, s. 115–146
- Knuts, A. & Koskela, E., 2022, *Vad kan nyutexaminerade lärare bidra med i skolsamfundet? En kvalitativ studie om lärarstuderandes syn på vilken kunskap de vill bidra med som nyutexaminerade lärare*, Magisteravhandling i Pedagogik Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, Åbo Akademi, Vasa
- Kurki, L. & Nivala, E., 2006, Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen – Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan, Tampere University Press, Tampere
- Laajasalo, T., 2016, Hiljennä häirikkö hyvällä – tutkittua tietoa käytösongelmien ehkäisystä. I: Ahtola, A., *Psyykinen hyvinvointi ja oppiminen*, Ps-Kustannus, Jyväskylä, s. 147–168
- Lag om grundläggande utbildning 628/1998, Finlex, Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628>, Hämtad: 4.10.2022
- Lundequist, J., 1995, *Design och produktutveckling – Metoder och begrepp*, Studentlitteratur, Lund
- Madsen, B., 2001, *Socialpedagogik*, Studentlitteratur, Lund
- Madsen, B., 2006, *Socialpedagogik – Integration och inklusion i det moderna samhället*, Studentlitteratur, Lund

- McGuire, S. N. & Meadan, H., 2022, Social Inclusion of Children with Persistent Challenging Behaviors, *Early Childhood Education Journal*, 50(1), s. 61-69, Tillgänglig: Academic Search Complete, Hämtad: 10.10.2022
- Mooiman, L., 2020, *What is PBIS? 5 minute description and 4 main components* [YouTube], Tillgänglig: https://www.youtube.com/watch?v=x_KDFb_SS0, Hämtad: 28.1.2023
- Niemi, H. & Harju, V., 2016, Newly Qualified Teachers' Needs of Support for Professional Competences in Four European Countries: Finland, the United Kingdom, Portugal, and Belgium, *Center for Educational Policy Studies Journal*, 6(3), s. 77–100, Tillgänglig: ERIC – The Education Resources Information Center
- Niemi, H. & Harju, V., 2018, Teachers' changing work and support needs from the perspectives of school leaders and newly qualified teachers in the Finnish context, *European Journal of Teacher Education*, 41(5), s. 670-687, Tillgänglig: Academic Search Complete (EBSCO), Hämtad: 24.9.2022
- Nivala, E. & Ryyänen, S., 2019, *Sosiaalipedagogiikka – Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*, Gaudeamus, Helsingfors
- Närhi, V., Paananen, M., Karhu, A. & Savolainen, H., 2016, Hyvän käyttäytymisen ja tarkkaavuuden tukeminen koulussa. I: Ahtola, A., *Psyykkinen hyvinvointi ja oppiminen*, Ps-Kustannus, Jyväskylä, s. 185–207
- Salonen, K., 2013, *Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön – opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle*, Tillgänglig: <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>, Hämtad: 18.10.2022
- Silius-Ahonen, E. & Haldin, D., 2014, *Om verksamhetsinriktade examensarbeten*, Arcada, Helsingfors
- Simpson, J. N., Hopkins, S., Eakle, C. D., & Rose, C. A., 2020, Implement Today! Behavior Management Strategies to Increase Engagement and Reduce Challenging Behaviors in the Classroom, *Beyond Behavior*, 29(2), 119–128, Tillgänglig: Sage Journals
- Skolmodellen PALS*, 2022, Vårdgivarwebben Västra Götalandsregionen, Tillgänglig: [Skolmodellen PALS startsida - Vårdgivarwebben Västra Götalandsregionen \(vgregion.se\)](https://vgregion.se/skolmodellen-pals-startsida), Hämtad: 31.1.2023
- Social and Emotional Learning: A Schoolwide Approach*, 2015, Edutopia [YouTube], Tillgänglig: <https://www.youtube.com/watch?v=XmVhO3nL2EM>, Hämtad: 28.1.2023

- Talentia, 2018, *Vardagen, värderingarna och etiken. Etiska riktlinjer för yrkespersonen inom det sociala området*.
- Talvinen, T. & Tiihonen, H., 2019, *KÄYTÖSHÄIRIÖISEN OPPILAN KOULUNKÄYNNIN TUKEMINEN - Opettajien käyttämiä tukikeinoja*, Pro gradu -tutkielma Kasvatustiede Opettajankoulutuslaitos, Rauma Turun yliopisto
- The Good Behavior Game*, 2021, Classroom Check-up [YouTube], Tillgänglig: https://www.youtube.com/watch?v=gP_D6YvRwjU, Hämtad: 28.1.2023
- Tussey, J., Clark, A. & Haas, L., 2022, Behavior Support for School and Home through Literacy Practices Based on Social-Emotional Learning, *Delta Kappa Gamma Bulletin*, 88 (5), s. 57-61, Tillgänglig: Academic Search Complete (EBSCO)
- Utbildningsstyrelsen, 2014, *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen*, Tillgänglig: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna_for_laroplanen_for_den_grundlaggande_utbildningen_2014.pdf, Hämtad: 30.9.2022
- Zoder-Martell, K. A., Floress, M. T., Skriba, H. A., & Taber, T. A., 2022, Classroom Management Systems to Address Student Disruptive Behavior, *Intervention in School and Clinic*, 0(0), Tillgänglig: Sage Journals